คู่มือที่ ๑ สายธารแห่งชีวิต
คู่มือที่ ๒ การเลี้ยงไก่พื้นบ้าน
คู่มือที่ ๓ การเลี้ยงไก่ชนพื้นบ้าน
คู่มือที่ ๔ การเลี้ยงสุกรขุนพื้นบ้าน
คู่มือที่ ๕ การปลูกข้าว เส้นสู่ความสุข
คู่มือที่ ๖ การปลูกข้าว เส้นสู่ภาคเกษตรที่ ๒๑
คู่มือที่ ๗ วิ่งวี่ ๒๐๐
คู่มือที่ ๘ การเลี้ยงสัตว์น้ำเพื่อควบคุมศัตรูพืชระบบน้ำนิ่ง
คู่มือที่ ๙ การผลิตปุ๋ยหมักจากวัชพืช
คู่มือที่ ๑๐ การเลี้ยงปลาดุกบิ๊กอุยร่วมกับเป็ดบาบารี่ในบ่อดินระบบน้ำนิ่ง
คู่มือที่ ๑๑ การเลี้ยงปลาดุกในบ่อซีเมนต์
คู่มือที่ ๑๒ เกษตรทฤษฎีใหม่
คู่มือที่ ๑๓ การจัดการดินเค็ม เพื่อปลูกข้าว
คู่มือที่ ๑๔ การจัดการดินลูกรัง เพื่อพัฒนาอาชีพ
คู่มือที่ ๑๕ การผสมเทียมสุกรและเทคนิคพื้นฐาน
คู่มือที่ ๑๖ การปลูกกาแฟ
คู่มือที่ ๑๗ หม่อนสันสู่ความสดและร่มสันสู่ความสุข
คู่มือที่ ๑๘ การแปรรูปผลิตภัณฑ์จากพืชสมุนไพร
คู่มือที่ ๑๙ การผลิตน้ำร้อนสนาม

๑๙

ผลสำเร็จที่โดดเด่น
ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพาน
อันเนื่องมาจากพระราชดำริ

คู่มือที่ ๑๒
เกษตร ทฤษฎีใหม่

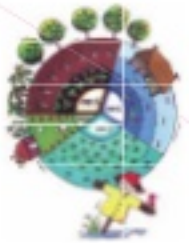

ที่ปรึกษา
• ผู้บัญชาการทหารบก
• เสนาธิการทหารบก
• ผู้อำนวยการกองการสื่อสารมวลชน กองทัพบก
• ผู้อำนวยการกองการสื่อสารมวลชน สำนักงานปลัดกระทรวงกลาโหม
• ผู้อำนวยการกองการสื่อสารมวลชน กรมการทหารสื่อสาร
• ผู้อำนวยการกองการสื่อสารมวลชน กรมยุทธการทหารบก
• ผู้อำนวยการกองการสื่อสารมวลชน กรมกิจการพลเรือนทหารบก
• ผู้อำนวยการกองการสื่อสารมวลชน กรมการสื่อสารทหารบก
• ผู้อำนวยการกองการสื่อสารมวลชน กรมการทหารช่าง
• ผู้อำนวยการกองการสื่อสารมวลชน กรมการทหารสื่อสาร

ชื่อ คู่มือเกษตรทฤษฎีใหม่
พิมพ์ครั้งที่ ๒ ตุลาคม ๒๕๕๕
จำนวน ๔,๐๐๐ ชุด
วัตถุประสงค์ เพื่อเป็นคู่มือในการศึกษาเรื่องเกษตรทฤษฎีใหม่
ผู้จัดพิมพ์ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงาน
โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร.)
๒๐๐๒ ซอยอรุณอมรินทร์ ๓๖ ถนนอรุณอมรินทร์ แขวงบางยี่ขัน
เขตบางพลัด กรุงเทพมหานคร ๑๐๗๐๐
โทรศัพท์ ๐ ๒๔๔๗ ๘๕๐๐-๖ โทรสาร ๐ ๒๔๔๗ ๘๕๖๒
http://www.rdpb.go.th
พิมพ์ที่ บริษัท มูฟเม้นท์ เจนทรี จำกัด

คู่มือที่ ๑๒

เกษตรทฤษฎีใหม่

เรียบเรียงโดย
งานศึกษาและพัฒนาปรับปรุงดิน
ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร

คำนำ

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงมีพระมหากรุณาธิคุณต่อปวงชนชาวไทย พระองค์ทรงมีพระวินิจฉัย ค้นคว้า สำรวจ รวบรวมข้อมูล และทดสอบเกี่ยวกับการจัดการทรัพยากรน้ำ ที่ดิน พันธุ์พืช สำหรับการอุปโภคและบริโภค เพื่อให้สามารถดำรงชีวิตอยู่ได้ในพื้นที่ของตนเอง โดยตั้งเป็น **"ทฤษฎีใหม่"** ซึ่งผ่านการสรุปผลจากการทดลองของมูลนิธิชัยพัฒนาในพระองค์ ที่วัดมงคลชัยพัฒนา อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดสระบุรี ซึ่งเป็นแนวทางพัฒนาการเกษตรแบบพึ่งพาตนเอง โดยการผสมผสานกิจกรรมพืช สัตว์ และประมง ให้มีความหลากหลายนานาพันธุ์ เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืน

ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร ได้น้อมนำแนวพระราชดำริมาส่งเสริมการประกอบอาชีพให้แก่ราษฎรโดยใช้หลักเกษตรทฤษฎีใหม่ มีการจัดตั้งเกษตรกรต้นแบบของการทำเกษตรผสมผสานตามแนวทฤษฎีใหม่ ประจำไว้ทุกหมู่บ้านรอบศูนย์ เพื่อเป็นตัวอย่างให้แก่เกษตรกรเข้าไปเรียนรู้และนำไปปฏิบัติงานขยายผล ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ จึงได้จัดทำเอกสารคำแนะนำการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ และผลการดำเนินงานการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ของเกษตรกรตัวอย่าง เพื่อเป็นคู่มือสำหรับเกษตรกรที่สนใจนำไปประยุกต์ใช้เพื่อยกระดับรายได้และคุณภาพชีวิตให้ดีขึ้นต่อไป

สารบัญ

	หน้า
ความเป็นมา	๕
หลักการสำคัญของทฤษฎีใหม่	๖
การจัดการในทฤษฎีใหม่	๖
ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น การจัดสรรที่อยู่อาศัยและทำกิน	๘
ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า	๙
ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง	๙
ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม	๑๒
ประโยชน์ทฤษฎีใหม่	๑๓
แปลงตัวอย่างการทำเกษตรทฤษฎีใหม่	๑๔
สรุปการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ นายขวัญใจ แก้วหาวงศ์	๑๘

เกษตรทฤษฎีใหม่

ความเป็นมา

ปัญหาหลักของเกษตรกรในอดีตจนถึงปัจจุบันที่สำคัญประการหนึ่ง คือ การขาดแคลนน้ำเพื่อเกษตรกรรม โดยเฉพาะอย่างยิ่งในเขตพื้นที่อาศัยน้ำฝน ซึ่งเป็นพื้นที่ส่วนใหญ่ของประเทศที่อยู่ในเขตที่มีฝนค่อนข้างน้อยและส่วนมากเป็นนาข้าวและพืชไร่ เกษตรกรยังคงทำการเพาะปลูกได้ปีละครั้งในช่วงฤดูฝนเท่านั้น และมีความเสี่ยงกับความเสียหายอันเนื่องมาจากความแปรปรวนของดิน ฟ้า อากาศ และฝนทิ้งช่วง แม้ว่าจะมีการขุดบ่อหรือสระเก็บน้ำไว้ใช้บ้างแต่ก็ไม่มีขนาดแน่นอน หรือมีปัจจัยอื่น ๆ ที่เป็นปัญหาให้มีน้ำใช้ไม่เพียงพอรวมทั้งระบบการปลูกพืชไม่มีหลักเกณฑ์ใด ๆ และส่วนใหญ่ปลูกพืชนิดเดียว

ด้วยเหตุนี้ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวจึงได้พระราชทานพระราชดำริเพื่อเป็นการช่วยเหลือเกษตรกรที่ประสบความยากลำบากดังกล่าวให้สามารถผ่านพ้นช่วงเวลาวิกฤต โดยเฉพาะการขาดแคลนน้ำได้โดยไม่เดือดร้อนและยากลำบากนัก พระราชดำรินี้ ทรงเรียกว่า **"ทฤษฎีใหม่"** อันเป็นแนวทางหรือหลักการในการบริหารจัดการที่ดินและน้ำเพื่อการเกษตรในที่ดินขนาดเล็กให้เกิดประโยชน์สูงสุด

หลักการสำคัญของทฤษฎีใหม่

การบริหารจัดการทรัพยากรโดยเฉพาะดินและน้ำที่มีอยู่จำกัดให้เกิดประโยชน์สูงสุด เพื่อให้เกษตรกรสามารถดำเนินชีวิตอยู่ได้อย่างพอเพียง โดยเน้นการพึ่งพาตนเองให้มากที่สุด

เหตุที่เรียก **"ทฤษฎีใหม่"**

๑. มีการบริหารและจัดแบ่งที่ดินขนาดเล็กออกเป็นสัดส่วนที่ชัดเจน เพื่อประโยชน์สูงสุดของเกษตรกร

๒. มีการคำนวณโดยหลักวิชาการ เกี่ยวกับปริมาณน้ำที่จะเก็บกักให้พอเพียงต่อการเพาะปลูกได้อย่างเหมาะสมตลอดปี

๓. มีการวางแผนที่สมบูรณ์แบบ ประกอบด้วย ๓ ขั้นตอน

ขั้นตอนของทฤษฎีใหม่ การทำเกษตรทฤษฎีใหม่ มี ๓ ขั้นตอน

ขั้นที่ ๑ เป็นการผลิตแบบพึ่งตนเองด้วยวิธีง่ายๆ ค่อยเป็นค่อยไปตามกำลัง พอมีพอกินไม่อดอยาก

ขั้นที่ ๒ เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่มหรือสหกรณ์ ร่วมแรงในเรื่องของการผลิต การตลาด การเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคม และศาสนา

ขั้นที่ ๓ ร่วมมือกับแหล่งเงินและพลังงาน ตั้งและบริการโรงสี ตั้งและบริการร้านสหกรณ์ ช่วยกันลงทุน ช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนในชนบท ซึ่งมิใช่ทำอาชีพเกษตรเพียงอย่างเดียว

- ขั้นที่ ๑ เป็นการสร้างความพอเพียงในระดับครอบครัว
- ขั้นที่ ๒ และ ๓ เป็นการสร้างความพอเพียงในระดับชุมชน

การจัดการในทฤษฎีใหม่

การจัดสรรพื้นที่ในการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ขั้นที่ ๑ ซึ่งเป็นขั้นพื้นฐานสำคัญ แบ่งออกเป็นเกษตรทฤษฎีใหม่อาศัยน้ำฝน และเกษตรทฤษฎีใหม่อาศัยน้ำชลประทาน (เติมน้ำได้)

เกษตรทฤษฎีใหม่อาศัยน้ำฝน การจัดสรรพื้นที่อยู่อาศัยและที่ทำกิน แบ่งออกเป็น ๔ ส่วน ตามสัดส่วน ๓๐ : ๓๐ : ๓๐ : ๑๐

ส่วนที่ ๑ สระน้ำ ๓๐ %
ส่วนที่ ๒ นาข้าว ๓๐ %
ส่วนที่ ๓ พืชสวนพืชไร่ ๓๐ %
ส่วนที่ ๔ ที่อยู่อาศัย ๑๐ %

เงื่อนไข คือมีพื้นที่น้อย (ประมาณ ๑๕ ไร่) อยู่ในเขตเกษตรน้ำฝน ฝนตกไม่ชุก ปลูกข้าวเป็นพืชหลัก สภาพดินสามารถขุดสระเก็บกักน้ำได้ ฐานะค่อนข้างยากจน มีสมาชิกในครอบครัวปานกลางประมาณ ๕ - ๖ คน และไม่มีอาชีพหรือรายได้อื่นที่ดีกว่าในบริเวณใกล้เคียง

เกษตรทฤษฎีใหม่อาศัยน้ำชลประทาน (เติมน้ำได้) การทำทฤษฎีใหม่สามารถยืดหยุ่นปรับสัดส่วนการใช้พื้นที่ให้มีความเหมาะสมตามสภาพพื้นที่ เช่น พื้นที่ภาคใต้ที่มีฝนตกชุกกว่าภาคอื่น หรือพื้นที่ที่มีแหล่งน้ำมาเติมได้หรือมีระบบชลประทานเข้าถึง สัดส่วนของสระน้ำอาจเล็กลง แล้วเพิ่มเติมพื้นที่ปลูกไม้ผล พืชไร่ พืชผักแทน โดยอาจแบ่งพื้นที่ออกเป็น ๔ ส่วน ตามอัตราส่วน ๑๖ : ๒๔ : ๕๐ : ๑๐

อ่างเก็บน้ำ → สระน้ำ → แปลงเกษตรกรรม

ส่วนที่ ๑ สระน้ำ ๑๖ %
ส่วนที่ ๒ นาข้าว ๒๔ %
ส่วนที่ ๓ ไม้ผล พืชหลัก และพืชไร่ ๕๐ %
ส่วนที่ ๔ ที่อยู่อาศัย ๑๐ %

ที่ดอน จัดเป็นพื้นที่สำหรับปลูกไม้ผล เลี้ยงสัตว์ และที่อยู่อาศัย
ที่ลุ่ม จัดเป็นพื้นที่ทำนาข้าว แปลงผัก และสระน้ำ

ทฤษฎีใหม่ขั้นต้น การจัดสรรที่อยู่อาศัยและทำกิน

" การผลิตเป็นการผลิตให้พึ่งตนเองได้ด้วยวิธีง่ายๆ ค่อยเป็นค่อยไปตามกำลังให้พอมีกินไม่อดอยาก "

(พระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๑๕ มีนาคม ๒๕๓๗)

โดยให้แบ่งพื้นที่ซึ่งเฉลี่ยแล้วเกษตรกรไทยมีเนื้อที่ถือครอง ๑๐ - ๑๕ ไร่/ครอบครัว โดยแบ่งออกเป็น ๔ ส่วน คือ แหล่งน้ำ : นาข้าว : พืชผสมผสาน : โครงสร้างพื้นฐานในอัตราส่วน ๓๐ : ๓๐ : ๓๐ : ๑๐ ดังนี้

ส่วนแรก ร้อยละ ๓๐ ให้ขุดสระกักเก็บน้ำในฤดูฝน เพาะปลูกและเสริมการปลูกพืชในฤดูแล้งได้ตลอดปี ทั้งยังใช้เลี้ยงปลา ปลูกพืชน้ำ และพืชริมสระเพื่อการบริโภคและเพิ่มรายได้ให้กับครอบครัวอีกทางหนึ่ง โดยพระราชทานแนวทางการคำนวณว่าต้องการน้ำ ๑,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตรต่อการเพาะปลูก ๑ ไร่ โดยประมาณ และบนสระน้ำสามารถสร้างเล้าไก่ เล้าเป็ด และเล้าสุกรเพิ่มด้วยก็ได้

ส่วนที่สอง ร้อยละ ๓๐ ให้ทำนาข้าว เนื่องจากคนไทยบริโภคข้าวเป็นอาหารหลัก โดยมีหลักเกณฑ์เฉลี่ยเกษตรกรบริโภคข้าวคนละ ๒๐๐ กิโลกรัมข้าวเปลือก/ปี ซึ่งเพียงพอต่อการบริโภคตลอดปี เพื่อยึดหลักพึ่งตนเองได้อย่างมีอิสรภาพ

ส่วนที่สาม ร้อยละ ๓๐ ให้ปลูกไม้ผล ไม้ยืนต้น ไม้ใช้สอย ไม้ทำเชื้อเพลิง ไม้สร้างบ้าน พืชผัก พืชไร่ พืชสมุนไพร ฯลฯ เพื่อการบริโภคและใช้สอยอย่างพอเพียง หากเหลือบริโภคก็นำไปจำหน่ายเป็นรายได้ต่อไป

ส่วนที่สี่ ร้อยละ ๑๐ (โครงสร้างพื้นฐาน) เป็นที่อยู่อาศัยและอื่นๆ เช่น ถนน ลานตาก ฉางข้าว กองปุ๋ยหมัก โรงเพาะเห็ด พืชผักสวนครัว เป็นต้น

ทฤษฎีใหม่ขั้นก้าวหน้า

หลักการดังที่กล่าวมาแล้วข้างต้น เป็นทฤษฎีใหม่ขั้นที่หนึ่ง เมื่อเกษตรกรเข้าใจหลักการและได้ลงมือปฏิบัติตามขั้นที่หนึ่งในที่ดินของตนจนได้ผลแล้ว เกษตรกรก็สามารถพัฒนาตนเองไปสู่ขั้นพออยู่พอกิน และตัดค่าใช้จ่ายลงเกือบทั้งหมด มีอิสระจากสภาพปัจจัยภายนอกแล้วและเพื่อให้มีผลสมบูรณ์ยิ่งขึ้น จึงควรที่จะต้องดำเนินการตามขั้นที่สอง

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สอง

“ เมื่อเกษตรกรเข้าใจในหลักการและได้ปฏิบัติที่ดินของตนเองจนได้ผลแล้วก็ต้องเริ่มขั้นที่สอง คือ ให้เกษตรกรรวมพลังกันในรูปกลุ่ม หรือสหกรณ์ร่วมแรงในการผลิต การตลาด การเป็นอยู่ สวัสดิการ การศึกษา สังคม และศรัทธาเพื่อให้พอมีกินมีใช้ ช่วยให้สังคมดีขึ้นพร้อมๆ กันไม่รวยคนเดียว ”

(พระราชดำรัสเมื่อวันที่ ๑๒ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๓๘)

ดำเนินการดังนี้

๑. การผลิต (พันธุ์พืช เตรียมดิน ชลประทาน ฯลฯ)

เกษตรกรจะต้องร่วมมือในการผลิต โดยเริ่มตั้งแต่ขั้นเตรียมดิน การหาพันธุ์พืช ปุ๋ย การจัดการน้ำ และอื่นๆ เพื่อการเพาะปลูก

๒. การตลาด (ลานตากข้าว ยุ้ง เครื่องสีข้าว การจำหน่ายผลผลิต)

เมื่อมีผลผลิตแล้วจะต้องเตรียมการต่าง ๆ เพื่อการขายผลผลิตให้ได้ประโยชน์สูงสุด เช่น การเตรียมลานตากข้าวร่วมกัน การจัดหายุ้งรวบรวมข้าว เตรียมหาเครื่องสีข้าว ตลอดจนการร่วมกันขายผลผลิตให้ได้ราคาดี และลดค่าใช้จ่ายลง

๓. การเป็นอยู่ (กะปิ น้ำปลา อาหาร เครื่องนุ่งห่ม ฯลฯ)

ในขณะเดียวกันเกษตรกรต้องมีความเป็นอยู่ที่ดีพอสมควร โดยมีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต เช่น อาหารการกินต่างๆ กะปิ น้ำปลา เสื้อผ้าที่พอเพียง

๔. **สวัสดิการ** (สาธารณสุข เงินกู้)

แต่ละชุมชนมีสวัสดิภาพและบริการที่จำเป็น เช่น มีสถานีอนามัยเมื่อยามป่วยไข้ หรือมีกองทุนไว้กู้ยืมเพื่อประโยชน์ในกิจกรรมต่าง ๆ ของชุมชน

๕. **การศึกษา** (โรงเรียน ทุนการศึกษา)

ชุมชนควรมีบทบาทในการส่งเสริม เช่น มีกองทุนเพื่อการศึกษาเล่าเรียนให้แก่เยาวชนของชุมชน

๖. **สังคมและศาสนา** (ชุมชน วัด)

ชุมชนควรเป็นที่รวมในการพัฒนาสังคมและจิตใจ โดยมีศาสนาเป็นที่ยึดเหนี่ยว กิจกรรมทั้งหมดดังกล่าวข้างต้น จะต้องได้รับความร่วมมือจากทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง ไม่ว่าส่วนราชการ องค์กรเอกชน ตลอดจนสมาชิกชุมชนเป็นสำคัญ

ทฤษฎีใหม่ขั้นที่สาม

“ เมื่อดำเนินการขั้นตอนที่สองแล้ว เกษตรกรหรือกลุ่มเกษตรกรก็ควรพัฒนาก้าวหน้าไปสู่ขั้นที่สามต่อไป คือ ร่วมมือกับแหล่งเงินและแหล่งพลังงาน ตั้งและบริการโรงสี ตั้งและบริการร้านสหกรณ์ ช่วยกันลงทุน ช่วยกันพัฒนาคุณภาพชีวิตของประชาชนชนบท ซึ่งไม่ได้ทำอาชีพเกษตรอย่างเดียว ”

(พระราชดำรัส เมื่อวันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๘)

ทั้งนี้ ฝ่ายเกษตรกรและฝ่ายธนาคาร หรือบริษัทเอกชนจะได้รับประโยชน์ร่วมกัน กล่าวคือ

- เกษตรกรขายข้าวได้ราคาสูง (ไม่ถูกกดราคา)
- ธนาคารหรือบริษัทเอกชนสามารถซื้อข้าวบริโภคในราคาต่ำ (ซื้อข้าวเปลือกตรงจากเกษตรกรและมาสีเอง)
- เกษตรกรซื้อเครื่องอุปโภคบริโภคในราคาต่ำ เนื่องจากรวมกันซื้อเป็นจำนวนมาก (เป็นร้านสหกรณ์ราคาขายส่ง)
- ธนาคาร หรือบริษัทเอกชนจะสามารถกระจายบุคลากร เพื่อไปดำเนินการในกิจกรรมต่างๆ ให้เกิดผลดียิ่งขึ้น

ประโยชน์ทฤษฎีใหม่

จากพระราชดำรัสของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ ที่ได้พระราชทานในโอกาสต่าง ๆ นั้น พอสรุปถึงประโยชน์ของทฤษฎีใหม่ได้ดังนี้

๑. ให้ประชาชนพออยู่พอกินสมควรแก่อัตภาพในระดับที่ประหยัดไม่อดอยาก และเลี้ยงตนเองได้ตามหลักปรัชญา **"เศรษฐกิจพอเพียง"**

๒. ในหน้าแล้งมีน้ำน้อย ก็สามารถเอาน้ำที่เก็บไว้ในสระมาปลูกพืชผัก เลี้ยงปลา หรือทำอะไรอื่นๆ ก็ได้แม้แต่ข้าวก็ยังปลูกได้ ไม่ต้องเบียดเบียนชลประทานระบบใหญ่เพราะมีของตนเอง

๓. ในปีที่ฝนตกตามฤดูกาลโดยตลอดปี ทฤษฎีใหม่นี้ก็สามารถสร้างรายได้ให้ร่ำรวยขึ้นได้ ในกรณีที่เกิดอุทกภัยก็สามารถที่จะฟื้นตัวและช่วยตัวเองได้ในระดับหนึ่ง โดยทางราชการไม่ต้องช่วยเหลือมากเกินไป อันเป็นการประหยัดงบประมาณด้วย

แปลงตัวอย่างการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ ศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ อ่างเก็บน้ำห้วยปุ นายขวัญใจ แก้วหาวงศ์

พื้นที่ของศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ อ่างเก็บน้ำห้วยปุ อยู่บริเวณท้ายอ่างเก็บน้ำห้วยปุตามแนวพระราชดำริ บ้านเหล่านกยูง หมู่ที่ ๖ ตำบลดงมะไฟ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร มีพื้นที่ดำเนินการ ๒๐ ไร่ มีนายขวัญใจ แก้วหาวงศ์ อายุ ๖๐ ปี จบการศึกษาชั้นประถมปีที่ ๔ เป็นหัวหน้าศูนย์เรียนรู้ โดยมีแรงงานในครัวเรือน รวม ๔ คน เดิมใช้พื้นที่ในการเพาะปลูกข้าวและใช้น้ำจากบ่อขนาดเล็กในไร่นาเพาะปลูกพืชอายุสั้นในฤดูแล้งในนาหลังจากเก็บเกี่ยวข้าวแล้ว ต่อมาในปี ๒๕๕๐ ศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร ได้สนับสนุนขุดสระทฤษฎีใหม่ในไร่นาให้ ๑ แห่ง จึงทำการเพาะปลูกพืช เลี้ยงสัตว์ และประมง ตามแนวทฤษฎีใหม่

กิจกรรมที่ดำเนินการ

- ปลูกข้าวนาปี ๑๖ ไร่
- ปลูกไม้ผลชนิดต่างๆ ๑ ไร่ ๒ งาน
- ปลูกพืชไร่ ๑ ไร่
- ปลูกพืชผัก ๒ งาน
- เพาะเห็ดในโรงเรือน ๑ โรง
- เลี้ยงโค ๖ ตัว
- เลี้ยงปลา ๑ บ่อ/๑ ไร่/๖,๐๐๐ ตัว
- เลี้ยงปลาในนาข้าว ๒ ไร่
- เลี้ยงปลาในกระชัง ๔ กระชัง
- เลี้ยงกบในกระชัง ๓ กระชัง
- เลี้ยงไก่ดำภูพาน ๔๐ ตัว
- เลี้ยงสุกรภูพาน ๒ ตัว
- เลี้ยงเป็ดเทศ ๓๐ ตัว
- ปลูกอ้อย ๓ ไร่

แผนผังแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ นายขวัญใจ แก้วหาวงศ์

พื้นที่ทั้งหมด	๒๐ ไร่
ที่อยู่อาศัย	๑ ไร่ ๑๕๐ ตารางวา
สระน้ำ	๑ ไร่
นาข้าว	๑๖ ไร่
พืชผักผลไม้	๑ ไร่ ๓ งาน ๓๐๐ ตารางวา

หมายเหตุ บนคันนาปลูกไม้ผล

วิธีดำเนินการ

จัดแบ่งพื้นที่ดำเนินการเป็น ๔ ส่วน ตามองค์ประกอบของทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ แต่ปรับเปลี่ยนสัดส่วนของพื้นที่ต่างๆ ตามความเหมาะสมของพื้นที่และแรงงานดังนี้

ส่วนแรก พื้นที่ ๑ ไร่ (๕ %) เป็นแหล่งน้ำและเลี้ยงปลา

ใช้พื้นที่บ่อน้ำขนาดเล็กบ่อเดิม ซึ่งอยู่ใกล้ประตูระบายน้ำจากคลองส่งน้ำของอ่างเก็บน้ำห้วยปุ๋ ขุดเป็นบ่อทฤษฎีใหม่ ขนาดกว้าง ๔๐ เมตร ยาว ๔๐ เมตร ลึก ๓.๕ เมตร มีความจุน้ำประมาณ ๕,๐๐๐ ลูกบาศก์เมตร ใช้เก็บกักน้ำไว้สำหรับการเพาะปลูกพืชและทำการประมง สามารถรับการเติมน้ำจากอ่างเก็บน้ำแล้วระบายลงสู่แปลงเกษตรในพื้นที่ลุ่มได้ด้วย บริเวณคันคูรอบสระน้ำใช้เป็นพื้นที่ปลูกพืชผสมผสาน ได้แก่ มะพร้าว ลำไย ลิ้นจี่ ส้มโอ มะม่วง มะละกอ กล้วย ฯลฯ และพืชผักต่าง ๆ แซมระหว่างแถวของไม้ผล ส่วนขอบสระมีการปลูกหญ้าแฝกและข่า ตะไคร้ ป้องกัน

การชะล้างพังทลายของดิน มีการเก็บเกี่ยวผลผลิต ข่า ตะไคร้ ไปจำหน่ายและตัดใบคลุมโคนไม้ผล สำหรับน้ำที่อยู่ในสระ มีการปล่อยปลาเลี้ยงเพื่อการบริโภคและจำหน่ายจำพวกปลากินพืช ได้แก่ ปลานิล ปลาไน ปลาตะเพียน ฯลฯ ปีละประมาณ ๖,๐๐๐ ตัว มีรายได้จากการจำหน่ายปลาปีละ ๓,๐๐๐ บาท และยังมีการทำกระชังเลี้ยงปลาดุกและกบอีก รวม ๗ กระชัง พื้นที่มุมสระน้ำด้านหนึ่งได้จัดทำคอกสัตว์ปีกสำหรับเลี้ยงเป็ดบาบาหลี ๓๐ ตัว และไก่ดำภูพาน ๔๐ ตัว มีรายได้จากการเลี้ยงสัตว์ปีกปีละ ๒,๕๐๐ - ๓,๐๐๐ บาท นอกจากนี้บนขอบสระมีคอกเลี้ยงสุกรดำพันธุ์ภูพาน จำนวน ๓ ตัว

ส่วนที่ ๒ พื้นที่ ๑๖ ไร่ (๘๐ %) เป็นพื้นที่ปลูกข้าว

ใช้ปลูกข้าวนาปีโดยอาศัยน้ำฝน ถ้าประสบภาวะฝนแล้งหรือฝนทิ้งช่วงสามารถทดน้ำจากสระทฤษฎีใหม่ลงสู่แปลงนาได้ พันธุ์ข้าวที่ปลูกใช้ข้าวพันธุ์ส่งเสริม ได้แก่ พันธุ์ กข ๖ และหอมมะลิ ๑๐๕ มีการเพาะปลูกข้าวตามหลักวิชาการที่ได้รับการถ่ายทอดมาจากเจ้าหน้าที่ของศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานฯ ในการปลูกข้าวโดยใช้ปุ๋ยพืชสดร่วมกับปุ๋ยอินทรีย์และปุ๋ยเคมี ในปีหนึ่งๆ จะได้ผลผลิตข้าวประมาณ ๕.๖ ตัน เฉลี่ยผลผลิต ๓๕๐ กก./ไร่ จึงมีค่าตอบแทนจากการทำนาคิดเป็นเงิน ๕๖,๐๐๐ บาท/ปี ในระหว่างการเพาะปลูกข้าวในนา ได้ใช้พื้นที่นา จำนวน ๒ ไร่ ปล่อยปลาเลี้ยงในนาข้าวเพื่อเป็นอาหารและจำหน่ายเป็นการลดต้นทุนในการผลิตและเพิ่มรายได้ อีกทั้งปลายังช่วยเพิ่มธาตุอาหารให้ต้นข้าวโดยการถ่ายมูลและแหวกว่ายถ่ายเทอากาศ กำจัดวัชพืชและศัตรูพืชในนาข้าวได้อีกด้วย หลังจากมีการเก็บเกี่ยวข้าวในฤดูนาปีแล้วจะไถกลบตอซัง และเตรียมดินเพาะปลูกพืชอายุสั้นในนาข้าว ทำให้มีรายได้ต่อเนื่อง เมื่อจะปลูกข้าวในฤดูนาปีครั้งต่อไป ก็จะหว่านเมล็ดพืชตระกูลถั่วทำปุ๋ยพืชสดเพื่อปรับสภาพของดินและเพิ่มธาตุอาหารให้แก่ต้นข้าว

ส่วนที่ ๓ พื้นที่ ๒ ไร่ (๑๐ %) เป็นพื้นที่ปลูกพืชผสมผสาน

ไม้ผล - ไม้ยืนต้น พื้นที่ ๑.๕ ไร่

เนื่องจากพื้นที่ส่วนใหญ่เป็นที่ลุ่มใช้ปลูกพืชยืนต้นได้น้อย จึงได้ปรับสัดส่วนการปลูกไม้ผล - ไม้ยืนต้น ลดลงตามศักยภาพของพื้นที่ ดังนั้น จึงมีการปลูกไม้ผล - ไม้ยืนต้นบนคันคูรอบสระน้ำ และปลูกบนคันนาโดยทำคันนาให้ขยายใหญ่กว่าปกติ ไม้ผล - ไม้ยืนต้นที่เพาะปลูกมีหลายชนิด มีทั้งที่ให้ผลผลิตแล้วและยังไม่ให้ผลผลิต ที่ให้ผลผลิตแล้วส่วนใหญ่เป็นกล้วยน้ำว้า ซึ่งจะมีรายได้จากการขายผลผลิตไม้ผล - ไม้ยืนต้น ปีละประมาณ ๒,๐๐๐ บาท

พืชไร่ – พืชผัก และพืชอายุสั้นต่างๆ พื้นที่ ๐.๕ ไร่

ดำเนินการเพาะปลูกพืชผักต่างๆ เนื่องจากพื้นที่ดอนมีจำกัด จึงได้กันพื้นที่นาดอนไว้ประมาณ ๐.๕ ไร่ เพื่อปลูกแตงกวาในปลายฤดูฝนเพราะผลผลิตมีราคาดี และเมื่อมีการเก็บเกี่ยวข้าวที่เพาะปลูกในนาทั้งหมดแล้ว จะใช้พื้นที่นาจำนวน ๒ ไร่เพาะปลูกพืชไร่ต่างๆ ตามที่ตลาดต้องการ สลับหมุนเวียนกันไปตลอดฤดูกาล ซึ่งการปลูกพืชหมุนเวียนเป็นการหลีกเลี่ยงการระบาดของศัตรูพืชและทำให้พืชใช้ธาตุอาหารในดินได้คุ้มค่าเพราะพืชแต่ละชนิดมี
ความยาวของราก
ไม่เท่ากัน

จึงดูดซับธาตุอาหารในดิน ในระดับที่ต่างกัน รายได้จากการปลูกพืชไร่-พืชผัก และพืชอายุสั้นต่างๆ ปีละ ๗๕,๐๐๐ บาท ในการปลูกพืชอายุสั้นในนาข้าวจะใช้วิธีขุดร่องน้ำเล็กๆ แล้วสูบน้ำจากสระทฤษฎีใหม่ลงสู่ร่องน้ำระบายเข้าแปลงนาเพื่อให้น้ำแก่พืช

ส่วนที่ ๔ พื้นที่ ๑ ไร่ (๕ %) ที่อยู่อาศัยและอื่นๆ

เป็นพื้นที่สร้างบ้านและสิ่งปลูกสร้างอื่นๆ ได้แก่ คอกเลี้ยงสัตว์ โรงปุ๋ยอินทรีย์ ที่เก็บเครื่องมือการเกษตร ที่เก็บอาหารสัตว์ โรงเพาะเห็ด รวมทั้งศาลาเรียนรู้ที่สร้างไว้สำหรับเป็นที่จัดประชุม และไว้ต้อนรับผู้ที่มาศึกษาดูงาน นอกจากนี้บริเวณรอบๆ ที่อยู่อาศัยยังมีการปลูกพืชผักต่างๆ และพืชสมุนไพรไว้ศึกษาและนำมาใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน

สรุปการทำเกษตรทฤษฎีใหม่ “นายขวัญใจ แก้วหาวงศ์”

๑. กำหนดการลงทุนและดำเนินการผลิตในแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ ไม่มากจนเกินกำลัง อาศัยแรงงานของคนในครอบครัวเป็นหลัก

๒. บริหารการใช้จ่ายในครอบครัวไม่ฟุ่งเฟือ ฟุ่มเฟือย ทำการเกษตรแบบผสมผสาน โดยปลูกพืชเลี้ยงสัตว์หลายชนิดได้ผลผลิตทุกฤดูกาล มีอาหารเพียงพอต่อการบริโภค เลือกซื้อเฉพาะสินค้าจำเป็นที่ผลิตเองไม่ได้

๓. จัดแบ่งพื้นที่ทำการเกษตรอย่างมีเหตุผล ปรับยีดหยุ่นสัดส่วนพื้นที่แปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ให้สามารถใช้ประโยชน์เต็มประสิทธิภาพทุกพื้นที่ ทำให้มีรายได้ต่อเนื่อง

๔. มีการวางแผนการผลิต โดยคำนึงถึงศักยภาพของพื้นที่ การใช้ทรัพยากรที่มีอยู่ และช่วงเวลาการเพาะปลูกที่จะทำให้จำหน่ายผลผลิตได้ในราคาดี

๕. รู้จักนำภูมิปัญญามาประยุกต์ใช้กับความรู้ใหม่ๆ ที่ได้รับจากหน่วยงานต่างๆ เช่น การปรับปรุงบำรุงดินโดยทำปุ๋ยชีวภาพใช้เอง และการใช้ฮอร์โมนจากพืชทำสารขับไล่แมลงศัตรูพืช ทำให้ลดต้นทุนในการผลิต เป็นต้น

๖. เป็นแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่ที่ได้รับการคัดเลือกจากศูนย์ศึกษาการพัฒนาภูพานอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จังหวัดสกลนคร จัดตั้งให้เป็นศูนย์เรียนรู้เศรษฐกิจพอเพียงตามแนวพระราชดำริ ประจำอ่างเก็บน้ำห้วยปุ บ้านเหล่านกยูง หมู่ที่ ๖ ตำบลดงมะไฟ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร

ประมวลภาพกิจกรรมภายในแปลงเกษตรทฤษฎีใหม่
นายขวัญใจ แก้วหาวงศ์

บรรณานุกรม

สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ (สำนักงาน กปร) ทฤษฎีใหม่ชีวิตที่พอเพียง : กรุงเทพมหานคร

สำนักพัฒนาเกษตรกร. ๒๕๕๐ เศรษฐกิจพอเพียงภาคเกษตร (พิมพ์ครั้งที่ ๒) : กรุงเทพมหานคร กรมส่งเสริมการเกษตร

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดนครราชสีมา. ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียงและเกษตรทฤษฎีใหม่ตามแนวพระราชดำริ : ศูนย์การเรียนรู้ปรัชญาเศรษฐกิจพอเพียง ตามแนวพระราชดำริ และศูนย์สาธิตและส่งเสริมศิลปาชีพภาคตะวันออกเฉียงเหนือ จังหวัดนครราชสีมา